

NÁVŠTĚVY V PLZNI A PÉČE O CIZINCE VE MĚSTĚ NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ

Jaroslav Douša

Již před sto lety byla Plzeň známa především jako město průmyslu a výroby piva. Hospodářská krize z počátku 20. století se hlouběji ekonomického rozvoje města nedotkla, v čele rozvoje stály Škodovy závody, jejichž růst stále více poznamenával život města i rozsáhlé přilehlé oblasti.¹ Plzeňané však měli své místo i v české kultuře.

Na dvou příkladech si dovolíme ukázat i na kulturní styky Plzně s cizinou a na velkou snahu města o jeho všestrannou propagaci u nás i ve světě na přelomu století. Městská rada pochopitelně věnovala pozornost stykům s cizinou již v době, kdy v Čechách ještě neexistoval dnešním termínem řečeno „organizovaný cizinecký ruch“. Navíc část plzeňské veřejnosti městská správa přijímaly i v rámci cizineckého ruchu myšlenky česko-polské vzájemnosti a podporovaly snahy o nutnosti spolupráce slovanských národů v rámci habsburské monarchie.

Styky s Poláky propagovalo v Plzni v poslední třetině 19. století několik jednotlivců, kteří našli podporu městské správy i některých spolků. Nejvíce v tomto ohledu vykonal profesor plzeňské reálky, básník a dramatik F.A. Hora (1838-1916). V jeho pozůstalosti v Archivu města Plzně se mimo jiné dochovaly 372 dopisy, lístky a navštívenky, které postupně dostal od 97 Poláků,² důležitá byla jeho korespondence s polskými spisovateli. Rádi bychom upozornili na jeho styky se spisovatelem Bronislavem Grabovským (1841-1900), který měl v Plzni mnoho oddaných přátel, zvláště v místním Spolku vědy a literatury české. Polský umělec navštívil Plzeň několikrát, poprvé v roce 1869. Ve své vlasti často propagoval, také formou přednášek, českou společnost a její kulturu i dějiny a nejednou přitom vzpomněl Plzně.³

Dnes 15. prosince 1899 byl v Plzni uspořádán slavnostní večer na počest B. Grabovského. Mnoho práce a času vynaložil na jeho organizování právě F.A. Hora, večer byl připraven některými plzeňskými spolky a pod záštitou městské rady: polský umělec se jej však osobně neúčastnil. K nadšeným posluchačům patřili i plzeňský purkmistr JUDr. Václav Peták s některými členy městské rady, zasedly zde rovněž jiné významné plzeňské osobnosti. Místní denní tisk pak konstatoval, že tento večer se stal „spontánním projevem zasloužilému lidovému spisovateli polskému“ a to „za četné účasti obecnstva“, přičemž „nejširší vrstvy, i paní a dívky, zúčastnily se tak významného projevu“, avšak „podivení budila malá účast plzeňské inteligence“.⁴ Grabovský byl potěšen a chtěl se, jak sám řekl, „revanšovati Plzni za to, že mu byl 15. 12. 1899 uspořádán památný čestný večer“. Chtěl proto napsat drama z plzeňských dějin. Nejvíce se polskému umělci zamlouval námět o loupeživém Bavůrkovi ze Švamberka, který na samém počátku 16. století škodil Plzeňským, zapaloval jim vesnice a přepadával kupce. Plzeňští za to Bavůrka 4. února 1507 popravili. Jejich čin pobouřil

šlechtickou veřejnost a Bavůrkovi přátelé se pak městu mstili: již v červnu a v červenci stihlo krajské město několik požárů, kterým padly za obět tři čtvrtiny Plzně.⁵

Grabovský přijel do Plzně o prázdninách 1900 a podnikl předběžné studie k zamýšlenému dramatu. Při práci mu pomáhal především městský archivář profesor Josef Strnad. Umělec prozkoumal městský archiv, prohlédl si historicky zajímavá místa Plzně a slíbil, že drama napíše k příležitosti otevření nového městského divadla (27.9. 1902), jehož rychlou stavbu také s nadšením pozoroval. Náhlá smrt však přerušila jeho plány.⁶

Protože plzeňská městská správa věnovala značnou pozornost různým návštěvám z ciziny, pocítovala nutnost přivést péči o tyto hosty na vyšší úroveň. Proto v roce 1902 založil a více než 20 let pak vedl cizineckou kancelář ředitel městské statistické kanceláře Jaroslav Schiebl (1851-1933), odborný spisovatel a novinář. Prozatím pracovala kancelář v rámci zmíněného statistického oddělení a to „pokusně“.⁷

Některé významné osobnosti v Čechách se snažily o větší propagaci naší vlasti v cizině a o důkladnější i především objektivnější seznamování cizinců s českým prostředím od 80. let 19. století, ale „tehdy arci se jen paběrkovalo a případ od případu k tomu pracovalo, by cizina nabyla správného názoru o naší vlasti. Systému péče o organizaci cizineckého ruchu doznaly tyto snahy teprve konsolidováním stávajících poměrů, když se před deseti lety (tzn. roku 1902, pozn. J.D.) ustavil v Praze Cizinecký svaz“.⁸ Jeho založení bylo možná druhým důvodem ke zřízení městské cizinecké kanceláře v Plzni téhož roku.

V celočeském měřítku šlo koncem 19. století o přirozenou reakci na situaci v monarchii. Po celá desetiletí totiž rozhodující činitelé se zdarem odváděli směr cizineckého ruchu do Vídně, Alp, Přímoří a nanejvýš ještě do Budapešti. Podle tohoto schematu byly upravovány i jízdní řády a podle toho pracoval také celý rakouský propagační cizinecký aparát. Jestliže Češi usilovali o to, aby se „jich svět alespoň trochu všímal... museli... se sami starati o povznesení cizineckého ruchu u nás“. Organizace oficiální cizinecké služby byla do roku 1914 v Rakousku nesoustavná, její úkoly řešila různá vídeňská ministerstva, vznikaly četné kompetenční spory, péči o cizince byly pověřovány různé zemské i místní spolky a cizinecká služba byla navíc pokládána za podřízenou službu turistickému ruchu. Cizinecký ruch koncem 19. století znamenal pro česká města a obce jen reprezentační povinnosti bez hospodářských zisků a proto obce často ponechávaly provádění cizinecké služby jen soukromým sdružením, například turistickým spolkům. Tato sdružení však ne vždy šetrně hospodařila s obecními finančními příspěvky určenými k tomuto účelu.

Plzeň byla vůbec první z českých měst (i před Prahou), která v roce 1902 založila cizineckou kancelář a zařadila ji přímo do struktury městské správy.⁹ Podle slov J. Schiebla tato kancelář „vedle svých čistě reprezentačních povinností obracela svoji povinnost k tomu, aby naše město, postrádající mimořádné krajinné zajímavosti... pozbaveno skorem všech historických zajímavostí a svědků své význačné minulosti, alespoň v tom svém novodobém zjevu poutalo cizí návštěvovatele“.

Zřejmě první větší akcí, na jejíž přípravě a průběhu měla svůj podíl také plzeňská cizinecká kancelář, byl pátý sjezd slovanských novinářů v Praze ve dnech 30.5. - 2.6. 1903. Jeho jednání se zúčastnilo 75 zástupců tisku Slovanů v habsburské monarchii, z nich 10 žen. Na organizaci sjezdu se podílely Ústřední svaz slovanských novinářů a slavnostní přípravný plzeňský výbor, v němž působili zástupci městské rady, členové sdružení českých žurnalistů v Plzni a některé další významné osobnosti včetně J. Schiebla.¹⁰ Jak je zřejmé z tištěné zprávy o průběhu tohoto jednání, plzeňská radnice věnovala delegátům všestrannou pozornost a mimo jiné pro ně přichystala prohlídku města i exkurze v některých městských podnicích a kulturních zařízeních: slovanští novináři byli například doslova nadšeni novostavbou plzeňského městského divadla.¹¹

Z práce sjezdu si alespoň připomeňme jednání o založení slovanské tiskové kanceláře, zprávy o poměrech ve vydávání tisku u různých slovanských národů v monarchii a rezoluce o reformě tiskového zákona v Rakousku.¹² Zdárný průběh sjezdu vyvolal velký ohlas v českém i slovanském tisku, zde alespoň citujme dvě ukázky z pražských novin. Radikální listy pražské (dr. Baxa) konstatovaly: „Plzeňský sjezd vyniká nad jiné tím, že se zde poprvé sjeli novinářští zástupci všech slovanských národů a že shoda a vzájemné porozumění všech bylo co nejlepší. Ještě na žádném sjezdu nebylo té harmonie, toho společného nadšení a té chuti k práci, jako na poradách sjezdu plzeňského“. Národní listy hodnotily novinářský sjezd takto: „Královské Plzni děkuje sjezd slovanských novinářů za všecken svůj lesk i zdar svůj z dobré poloviny... Pro nás, české žurnalisty, jimž tentokrát bylo dopřáno uvést své bratry po péru i krvi do domácnosti, v níž Plzeň plnila úkol hospodyně s taktem tak vybraným, obrátivši své město v jediný nádherně vyzdobený salon, byl výkon její něčím neočekávaně radostným, ba až překvapujícím... Dojem, jaký si všichni účastníci sjezdu z Plzně odnesli, je ten, že v Čechách existuje krom hlavního města ještě - jedna Praha, že úkol skvělé kapitály je u nás, bohudík, už aspoň dvakrát obsazen, pro nás pak to bylo velkým zadostiučiněním a pýchou, že jsme byli sto, pochlubiti se před našimi hosty. Sám německý tisk kvituje pocty, Plzni sjezdem prokázané, výslovně jako pocty - královské, i táže se teskně, zda by mohli němečtí žurnalisté kdy očekávati podobného uvítání u svých...“¹³ V roce 1912 se plzeňská městská cizinecká kancelář osamostatnila, dále ji vedl J. Schiebl, který tehdy v podání městské radě upozornil také na dlouholetý problém návštěvníků z Německa. Konstatoval, že po osamostatnění kanceláře a v důsledku oznámení o její činnosti ve vídeňských novinách¹⁴ dochází do Plzně velké množství informačních materiálů z ciziny, „takže můžeme všem poptávkám, jichž bylo u nás již hodně učiněno, vyhověti“.

J. Schiebl návštěvníky z Německa vždy osobně pravdivě informoval o skutečné situaci německé menšiny žijící v Plzni a stále se držel zásady, že je nutno „co nejbedlivěji působiti k tomu prostředkem cizinecké kanceláře, aby němečtí cestující do Plzně zavítavší, byli správně o zdejších poměrech poučeni“, takže se již nebude opakovat situace, kdy němečtí hosté, „kteří až dosud následkem národnostních štvanic rakouských agentů všenněmeckého svazu v Berlíně dosud vyhýbali se českým krajinám a když již sem zavítali, tu obraceli se na

zdejší německé organizace".¹⁵ I když se od roku 1902 starala o návštěvy cizinců v Plzni cizinecká kancelář, která se po deseti letech osamostatnila, její podstatu vlastně stále představovala činnost několika jednotlivců, především J. Schiebla.

A to ještě agenda kanceláře vzrostla již v roce 1912. Protože se cizinecký ruch zvyšoval, musela některé úkoly *Cizineckého svazu* převzít leckterá města: „Pro český západ a jihozápad chopila se tohoto úkolu plzeňská městská rada, utvořivši (v roce 1912, pozn. J.D.) zvláštní komisi o cizinecký ruch pečující".¹⁶

POZNÁMKY

- 1 Kolektiv, *Dějiny Plzně II*, Plzeň 1967, s. 185.
- 2 M. Suchá, K literárním stykům česko - polským. Písemné styky prof. F.A. Hory s Poláky, *Slavia XXI*, 1953, č. 2-3, s. 323.
- 3 *Tamtéž*, s. 324. - F.A. Hora, *Bronislav T. Grabowski*, Plzeň 1901, s. 34.
- 4 *Naše snahy*, 22. 12. 1899. *Plzeňské listy* 18. 12. 1899. *Plzeňský Obzor* 19. 12. 1899. *Večerní Národní listy* 19. 12. 1899.
- 5 Kolektiv, *Dějiny Plzně I*, Plzeň 1965, s. 107-108. F.A. Hora, *c.d.*, s. 11-12.
- 6 F.A. Hora, *c.d.*, s. 12, 23-25, 36-39.
- 7 Článek Cizinecká služba v Plzni, *Český deník* 57, č. 164 ze 16. 6. 1920, s. 1.
- 8 Článek Konference cizineckého svazu v Plzni, *Plzeňský kraj* 6, 1912, č. 5 ze 16. 1. 1912, s. 1-2.
- 9 Archiv města Plzně, osobní pozůstalost Jaroslava Schiebla. Čís. lit. poz. 11215, sign. 156/3, s. 1, 2, 6. Zpráva o činnosti městské cizinecké kanceláře v Plzni v l. 1919-1924.
- 10 R. Cejnek, *Sjezd slovanských novinářů v Plzni*, Praha 1903, s. 73-75.
- 11 *Tamtéž*, s. 10-20, 31-39, 52-55.
- 12 *Tamtéž*, s. 23-26, 39-42, 66.
- 13 *Tamtéž*, s. 62-63, 67.
- 14 *Der Fremdenverkehr. Offizielles Organ des Landverbandes für Fremdenverkehr in Wien und Niederösterreich des Landesverbandes für Fremdenverkehr in Salzburg und der Gesellschaft der Österreichischen und Ungarischen Hoteliers und Restaurateure in Großbritannien*, V. Jg., Nr. 29, Wien 21. Juli 1912, S. 2.
- 15 Archiv města Plzně IV-D-1 Registratura 1880-1942, skup. I., stará sign. 132/I-12 (krabice č. 601). Podání J. Schiebla plzeňské městské radě z 20. 8. 1912. Dále Schieblův návrh instrukce pro cizineckou kancelář č. inv. 11084, viz pozn. 9, sign. 153/36.
- 16 Viz pozn. 8.